

เหล่านั้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม ฝนจึงไม่ตกต้อมตามฤดูกาล แต่นั้ ข้าวกล้าย่อมไม่สมบูนณ์ เมือข้าวกล้าเหล่านั้ไม่สมบูนณ์ ทายกผู้ถวายปัจจัย ก็ไม่สามารถถวายปัจจัยแก่มุ่กษุได้ กษุทั้งหลายลำบากด้วยปัจจัย จึงไม่สามารถสงเคราะห์อันเตวสีกได้ ครันเมื่อเวลาผ่านไป ๆ ปรียติธรรมยอมเลื่อม กษุทั้งหลายไม่สามารถทรงจำอรรถไ้ได้ ทรงจำไ้ได้แต่พระบาลีเท่านั้น แต่นั้ ครันเมื่อเวลาผ่านไป ๆ ก็ไม่สามารถจะทรงจำแม้พระบาลีไ้ได้ทั้งหมด พระอภิธรรมปิฎกยอมเลื่อมก่อน เมือเลื่อม ย่อมเลื่อมตั้งแต่ยอดลงมา จริงอยู่ ปฏฐานมหาปกรณยอมเลื่อมก่อนทีเดียว เมือปฏฐานมหาปกรณนั้เลื่อม ยมกถาว์ตถุ ปุคคลบัญญัติ ชาติกถา วิภังค์ ธัมมสังคณ ก็เลื่อม

เมื่อพระอภิธรรมปิฎกเลื่อมไปอย่างนี้ พระสุตตันตปิฎกก็เลื่อมตั้งแต่ยอดลงมา จริงอยู่ อังคุตตรนิกายยอมเลื่อมก่อน เมืออังคุตตรนิกายเลื่อม เอกาทสกนิบาตเลื่อมก่อน ต่อจากนั้ ทกสนิบาต ฯลฯ ต่อจากนั้ เอกกนิบาตก็เลื่อม เมืออังคุตตรนิกายเลื่อมไป อย่างนี้ สังกยตตนิกายก็เลื่อมตั้งแต่ยอดลงมา จริงอยู่ มหาจรรคยอมเลื่อมก่อน ต่อจากนั้ สฬายตนวรรค ชันชวรรค นินทาวรรค สคาถวรรค ก็เลื่อม เมือสังยกตตนิกายเลื่อมไปอย่างนี้ มัชฌิมนิกายก็เลื่อมตั้งแต่ยอดลงมา จริงอยู่ อรูปปริณณาสกยอมเลื่อมก่อน ต่อจากนั้ มัชฌิมปิณณาสก ต่อจากนั้ มุลปิณณาสก เมือมัชฌิมนิกายเลื่อมไปอย่างนี้ ทีฆนิกายก็เลื่อมตั้งแต่ยอดลงมา จริงอยู่ ปาฎิกวรรคยอมเลื่อมก่อน ต่อจากนั้มหาจรรค ต่อจากนั้ สิลขันธวรรคก็เลื่อม เมือทีฆนิกายเลื่อมไปอย่างนี้ พระสุตตันตปิฎกชื่อว่ายอมเลื่อม กษุทั้งหลายยอมทรงจำชาตกกับพระวินยปิฎกเท่านั้นไ้ กษุทั้งหลายผู้เป็นลัซซี (ผู้มีความละอาย) เท่านั้น ทรงพระวินยปิฎกไ้ แต่พวกกษุผู้หวังลาภพากันคิดว่ “แม้เมือกเล่าแต่พระสูตร ก็จะไม่มีการกำหนดไ้” จึงทรงจำเฉพาะชาตกเท่านั้นไ้ ครันเมื่อเวลาผ่านไป ๆ ก็ไม่สามารถจะทรงจำแม้ชาตกไ้ได้ ลำดับนั้น บรรดาชาตกเหล่านั้น เวสสันตรชาตกยอมเลื่อมก่อน ต่อจากนั้ ปุณณกชาตกมหาราชชาตกเลื่อมโดยย้อนลำดับไป ในที่สุดอปุณณกชาตกก็เลื่อม เมือชาตกเลื่อมไปอย่างนี้ กษุทั้งหลายยอมทรงจำพระวินยปิฎกเท่านั้นไ้

ครั้งเมื่อเวลาผ่านไป ๆ กษุทั้งหลายก็ไม่สามารถจะทรงจำแม้พระวินยปิฎกไ้ได้ ต่อจากนั้ (พระวินยปิฎก) ก็เลื่อมตั้งแต่ยอดลงมา จริงอยู่ คัมภีร์บริวารยอมเลื่อมก่อน ต่อจากนั้ ชันชกะ กษุณั วิภังค์ มหาวิภังค์ก็เลื่อม กษุทั้งหลายทรงไ้เพียงอุบสลขันชกะเท่านั้น ตามลำดับ แม้นในกาลนั้น ปรียติก็ชื่อว่ายังไม่อันตรธาน ก็ปรียติชื่อว่ายังไม่อันตรธานตราบเท้ำที่คาถา ๔ บทยังหมุนเวียนอยู่ในหม่อมมนุษย์ ในกาลใดพระราชาทรงศรัทธา เลื่อมใส ทรงให้ใส่ถุงทรัพย์หนึ่งแสนลงในผอบทองคำตั้งบนคอช้างแล้ว

เถระผู้ทรงจำพระไตรปิฎกได้ถึงจำนวน ๕๐๐ รูป อย่างไม่ยากลำบากเป็นเหตุให้ทำการสังคายนา ครั้งที่ ๑ สำเร็จตรงตามจุดมุ่งหมายที่ได้ตั้งปณิธานไว้ในเบื้องต้นว่าจะทำการสังคายนา เพื่อเป็นการห้ามมิให้อัฒมะวาทะ ได้มีโอกาสเจริญเติบโต และเพื่อให้ธัมมามาว่าทละกล่าวคือ พระธรรมคำสอน อันเป็นไปตามพุทธประสงค์ อันมีปรากฏอย่างแจ่มแจ้งชัดเจนในพระไตรปิฎก ได้เจริญเติบโตแผ่กระจาย ยิ่ง ๆ ขึ้นไป

ภายหลังจากที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้ว ก็ยังมีผู้ทรงจำพระไตรปิฎกเป็นจำนวนอีกไม่น้อย อันจะเห็นได้จากคราวทำสังคายนาครั้งที่ ๒ สามารถสรรหาพระเถระผู้ทรงจำพระไตรปิฎกได้ถึงจำนวน ๗๐๐ รูป และคราวทำสังคายนา ครั้งที่ ๓ จำนวน ๑,๐๐๐ รูป โดยไม่ยากลำบาก

ในปี พ.ศ. ๔๕๐ อันเป็นช่วงทำการสังคายนาครั้งที่ ๔ ก็ยังมีพระเถระผู้ทรงจำพระไตรปิฎก อยู่พอสมควร แต่ก็เป็น การสรรหาที่ค่อนข้างยากลำบากกว่าครั้งที่ผ่าน ๆ มา เพราะสามารถสรรหาพระเถระผู้ทรงจำพระไตรปิฎกได้เพียง ๕๐๐ รูป

อันมีสาเหตุที่สืบเนื่องมาจากช่วงก่อนระยะเวลาของการทำสังคายนาครั้งที่ ๔ นั้น ณ ประเทศ สindh ได้ตกอยู่ในช่วงที่ประสบกับทุพภิกขภัยอย่างหนักหน่วง เป็นระยะเวลาอันยาวนานร่วม ๑๒ ปี ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากภัยแล้งทางธรรมชาติ และภัยจากพวกรักรโฆม

หากวันใดไม่มีแม้กระทั่งใบไม้สดหรือน้ำดื่มไปไม้ก็อาศัยน้ำเปล่า ๆ ประทั้งชีวิตกันไปแต่ละวัน และในวันใดต้องประทั้งชีวิตด้วยน้ำเปล่า ซึ่งจะหิวเร็วหิวง่ายขึ้นก็จะนำเอาถุงทรายเปียกน้ำซึ่งมี ความเย็นพอสมควรวางเกยทับบนหน้าท้องบ้างนอนคว่ำท้องทับลงบนกองทรายที่เปียกน้ำบ้าง เพื่ออาศัยความเย็นช่วยบรรเทาความเร่าร้อนในท้อง อันเกิดจากความหิว

ภายหลังจากที่ทุพภิกขภัยล่วงเลยไป พระอรหันต์ทั้งหลายต่างก็มีความเห็นเป็นเอกฉันท์ว่า ในอนาคตกาลข้างหน้าผู้คนส่วนมากมักจะมี ความอ่อนแอในหลาย ๆ ด้าน ทั้งทางกาย ทางสติ วิริยะ และปัญญา จึงได้ดำริการทำจุดตถสังคายนาอันเป็นการจารึกพระไตรปิฎกลงบนใบลานเป็นการจารึกพระไตรปิฎกด้วยลายลักษณ์อักษรเป็นครั้งแรกในโลก ในพระบรมราชูปถัมภ์ของพระเจ้าวัฏฐคามณี ๑ ถ้ำอโศกคูหา

๓.๘ หนังสือหลักสูตรและจำนวนหน้ากระดาษ A4 พระบาลีพระวินัยปิฎก ๕ คัมภีร์ (ฉบับเมี้ยนมารี)

	รายชื่อ	จำนวนหน้ากระดาษ A4
๑.	พระบาลีปาราชิกกัณฑ์	๓๑๘ หน้า
๒.	พระบาลีปาจิตตियกัณฑ์	๔๗๐ หน้า
๓.	พระบาลีสีมหาวัคค์	๕๑๑ หน้า
๔.	พระบาลีจุฬวัคค์	๕๐๘ หน้า
๕.	พระบาลีปริวารวัคค์	๓๙๐ หน้า
	รวมทั้งสิ้น	๒,๒๑๐ หน้า

พระบาลีพระวินัยปิฎกทั้ง ๕ เล่มนี้ ได้กำหนดวันสอบท่องจำไว้ เล่มละ ๓ วัน รวมทั้งสิ้น ๑๕ วัน (๕ X ๓ = ๑๕)

๓.๙ พระบาลีพระสุตตันตปิฎก ๓ คัมภีร์ (ฉบับเมี้ยนมารี)

	รายชื่อ	จำนวนหน้ากระดาษ A4
๑.	พระบาลีสีลักขันธวัคค์	๒๓๖ หน้า
๒.	พระบาลีสีมหาวัคค์	๒๘๓ หน้า
๓.	พระบาลีปาเถยยะ	๒๖๐ หน้า
	รวมทั้งสิ้น	๗๗๙ หน้า

พระบาลีพระสุตตันตปิฎกทั้ง ๓ คัมภีร์นี้ ได้กำหนดวันสอบท่องจำไว้ เล่มละ ๓ วัน รวมเป็น ๙ วัน (๓ X ๓ = ๙)

๓.๑๐ พระบาลีพระอภิธรรมปิฎก (ฉบับเมี้ยนมารี)

พระอภิธรรมปิฎกมี ๗ คัมภีร์ แบ่งเป็น ๒ ตอน ตอนแรก ๕ คัมภีร์ ตอนหลัง ๒ คัมภีร์ นับเป็นเล่มหนังสือได้ ๑๒ เล่ม

ที่จะต้องใช้ศึกษาเพื่อเตรียมตัวก่อนทำการสอบข้อเขียนมีจำนวนเล่มหนังสือที่มากกว่าตำราที่ใช้ในการสอบท่องจำ

บางท่านเข้าใจผิดว่าการสอบข้อเขียนนั้นเป็นเพียงการเขียนข้อมูลเดิมที่ตนสอบท่องจำผ่านมาแล้วนั่นเอง การสอบข้อเขียนจึงไม่น่าจะมีความยากกว่า

แต่ที่จริงแล้วหาเป็นเช่นนั้นไม่ เพราะการสอบท่องจำกำหนดให้ท่องจำและสอบท่องเฉพาะพระบาลีพระไตรปิฎกเท่านั้น ไม่ต้องสอบท่องจำคัมภีร์อรรถกถาและฎีกา

แต่การสอบข้อเขียนนั้น นอกจากจะต้องศึกษาพระบาลีพระไตรปิฎกแล้ว ยังต้องศึกษาหนังสือหรือตำราที่เกี่ยวข้อง เช่น คัมภีร์อรรถกถา ฎีกา นิสสัยะ (หนังสือแปล) และหนังสือแสดงองค์ธรรม เป็นต้น เพิ่มอีก ฉะนั้นการสอบข้อเขียน จึงมีความยากลำบากกว่าการสอบท่องจำไม่ต่ำกว่า ๒ เท่า

๓.๑๖ หนังสือหรือคัมภีร์ตำราสำหรับศึกษาในการสอบข้อเขียน

หนังสือหรือคัมภีร์ตำราที่จะต้องใช้สำหรับศึกษามีดังนี้ คือ

กลุ่มวิชาพระวินัยปิฎก

รายชื่อ	จำนวน
พระบาลี	๕ เล่ม
อรรถกถา	๕ เล่ม
ฎีกา	๕ เล่ม

คัมภีร์คันทฐิ และ หนังสือที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก เช่น หนังสือแปลและอธิบาย เป็นต้น ระยะเวลาในการสอบทั้งสิ้น ๕ วัน (วันละเล่ม) เนื้อหาสาระที่จะได้ศึกษาเรียนรู้ในกลุ่มวิชาพระวินัยปิฎกนี้ประกอบไปด้วยความละเอียดลึกซึ้งแห่งพระวินัยและเรื่องราวในอดีตที่ควรศึกษาเพื่อความเข้าใจเป็นอย่างดีในพระวินัย

๓.๑๗ กลุ่มวิชาพระสุตตันตปิฎก

รายชื่อ	จำนวน
พระบาลี	๓ เล่ม
อรรถกถา	๓ เล่ม
ฎีกา	๓ เล่ม

(ข) หากสามารถสอบข้อเขียน*ประเภทสามัญ*ผ่านได้ครบทั้งปฎิภา ทางคณะรัฐบาลเมียนมาร์ จะจัดพิธีมอบถวายประกาศนียบัตร “*วินยโกวิทะ*” (ประกาศนียบัตรผู้สอบผ่านข้อเขียนพระวินยปฎิภา), ตราประทับประจำพระวินยปฎิภาจารึกลายลักษณ์อักษรว่า “*วินยโกวิทะ*”, ธงชัยพระศาสนาประจำตำแหน่งหนึ่งผืน สลักตราสัญลักษณ์ *ฉัตรขาวด้ามเหลืองหนึ่งด้าม*, นิตยภัตสำหรับภัตตาคารรายเดือน และบัตรอนุมัติการเดินทางโดยสารถัฐบาลชั้นพิเศษ (ทั้งทางบกและทางน้ำ) พร้อมผู้ติดตามหนึ่งท่านฟรี

หากสามารถสอบข้อเขียนได้คะแนน $\geq 50\%$ ขึ้นไป ประเภทมหา (เกียรตินิยมข้อเขียน) ผ่านได้ครบทั้งปฎิภาทางคณะรัฐบาลพม่าจะจัดพิธีมอบถวายประกาศนียบัตร “*มหาวินยโกวิทะ*” (ประกาศนียบัตรผู้สอบผ่านข้อเขียนพระวินยปฎิภาเกียรตินิยม), ตราประทับประจำพระวินยปฎิภาจารึกลายลักษณ์อักษรว่า “*มหาวินยโกวิทะ*”, ธงชัยพระศาสนาประจำตำแหน่งหนึ่งผืน สลักตราสัญลักษณ์ *ฉัตรขาวด้ามเหลืองหนึ่งด้าม*, นิตยภัตสำหรับภัตตาคารรายเดือน และบัตรอนุมัติการเดินทางโดยสารถัฐบาลชั้นพิเศษ (ทั้งทางบกและทางน้ำ) พร้อมผู้ติดตามหนึ่งท่านฟรี

- สำหรับผู้สอบผ่านวิชาพระสูตรตันตปฎิภา (ทีฆนิกาย)

(ก) หากสามารถสอบท่องจำปากเปล่า *ประเภทสามัญ* ผ่านได้ครบทั้งปฎิภา (ทีฆนิกาย) ทางคณะรัฐบาลเมียนมาร์จะจัดพิธีมอบถวาย ประกาศนียบัตร “*ทีฆภาณกะ*” (ประกาศนียบัตรผู้ทรงจำพระสูตรตันตปฎิภา (ทีฆนิกาย), ตราประทับประจำพระสูตรตันตปฎิภา (ทีฆนิกาย) จารึกลายลักษณ์อักษรว่า “*ทีฆภาณกะ*” และธงชัยพระศาสนาประจำตำแหน่งหนึ่งผืน สลักตราสัญลักษณ์ *ฉัตรขาวด้ามแดงสองด้าม* ซึ่งหมายถึง ผู้ที่สอบผ่านพระวินยปฎิภามาแล้วและสามารถสอบผ่านพระสูตรตันตปฎิภาได้อีก เป็นปฎิภาที่สอง

หากสามารถสอบท่องปากเปล่าโดยไร้ข้อติติงใด ๆ ได้คะแนน*ประเภทวิสิฐฐะ* (เกียรตินิยมทรงจำ) ผ่านได้ครบทั้งปฎิภา (ทีฆนิกาย) ทางคณะรัฐบาลเมียนมาร์จะจัดพิธีมอบถวายประกาศนียบัตร “*วิสิฐฐะทีฆภาณกะ*” (ประกาศนียบัตรเกียรตินิยม ผู้ทรงจำพระสูตรตันตปฎิภา (ทีฆนิกาย), ตราประทับประจำพระสูตรตันตปฎิภา (ทีฆนิกาย) จารึกลายลักษณ์อักษรว่า “*วิสิฐฐะทีฆภาณกะ*” และธงชัยพระศาสนาประจำตำแหน่งหนึ่งผืน สลักตราสัญลักษณ์ *ฉัตรขาวด้ามแดงสองด้าม*

(ข) หากสามารถสอบข้อเขียน *ประเภทสามัญ*ผ่านได้ครบทั้งปฎิภา (ทีฆนิกาย) ทางคณะรัฐบาลเมียนมาร์จะจัดพิธีมอบถวายประกาศนียบัตร “*ทีฆนิกายโกวิทะ*” (ประกาศนียบัตรผู้สอบผ่านข้อเขียนพระสูตรตันตปฎิภา (ทีฆนิกาย), ตราประทับประจำพระสูตรตันตปฎิภา (ทีฆนิกาย) มีลายลักษณ์อักษรจารึกว่า

“ทีฆนิกายโกวิทะ”, ธงชัยพระศาสนาประจำตำแหน่งหนึ่งผืน สลักตราสัญลักษณ์ฉัตรขาวด้ามเหลือง สองด้าม, นิตยภัตสำหรับอาหารรายเดือนและบัตรอนุญาตการเดินทางโดยสาธารณูปการชั้นพิเศษ (ทั้งทางบกและทางน้ำ) พร้อมผู้ติดตามหนึ่งท่านฟรี

หากสามารถสอบข้อเขียนได้คะแนน ๘๕% ขึ้นไป ประเภทมหา (เกียรตินิยมข้อเขียน) ผ่านได้ครบทั้งปีฎก (ทีฆนิกาย) ทางคณะรัฐบาลเมียนมาจะจัดพิธีมอบถวายประกาศนียบัตร “มหาทีฆนิกายโกวิทะ” (ประกาศนียบัตรผู้สอบผ่านข้อเขียนพระสุตตันตปิฎกเกียรตินิยม (ทีฆนิกาย), ตราประทับประจำพระสุตตันตปิฎก (ทีฆนิกาย) จารึกลายลักษณ์อักษรว่า “มหาทีฆนิกายโกวิทะ”, ธงชัยพระศาสนาประจำตำแหน่งหนึ่งผืน สลักตราสัญลักษณ์ ฉัตรขาวด้ามเหลืองสองด้าม, นิตยภัตค่าภัตตาหารรายเดือนและบัตรอนุมัติการเดินทางโดยสาธารณูปการชั้นพิเศษ (ทั้งทางบกและทางน้ำ) พร้อมผู้ติดตามหนึ่งท่านฟรี

- สำหรับผู้สอบผ่านวิชาพระอภิธรรมปิฎก

- หากสามารถสอบท่องจำปากเปล่าได้เฉพาะครั้งแรกทางคณะรัฐบาลเมียนมาจะจัดพิธีมอบถวายเพียงประกาศนียบัตรไว้เป็นหลักฐานรับรองให้เท่านั้น แต่หากสอบผ่านทั้งครั้งแรกและครั้งหลัง (ครบทั้งปีฎก)

(ก) ประเภทสามัญ ทางคณะรัฐบาลเมียนมาจะจัดพิธีมอบถวายประกาศนียบัตร “อาภิธัมมิกะ” (ประกาศนียบัตรผู้ทรงจำพระอภิธรรมปิฎก), ตราประทับประจำพระอภิธรรมปิฎกจารึกลายลักษณ์อักษรว่า “อาภิธัมมิกะ”

หากสามารถสอบท่องปากเปล่าโดยไร้ข้อติติงใด ๆ ทั้งสิ้นได้คะแนน “ประเภทวิสิฐฐะ” (เกียรตินิยมทรงจำ) ทางคณะรัฐบาลเมียนมาจะจัดพิธีมอบถวายประกาศนียบัตร “วิสิฐฐอาภิธัมมิกะ” (ประกาศนียบัตรนิยมผู้ทรงจำพระอภิธรรมปิฎก) ตราประทับประจำพระอภิธรรมปิฎกจารึกลายลักษณ์อักษรว่า “วิสิฐฐอาภิธัมมิกะ”

(ข) หากสามารถสอบข้อเขียน ประเภทสามัญผ่านได้ครบทั้งปีฎกทางคณะรัฐบาลเมียนมาจะจัดพิธีมอบถวายประกาศนียบัตร “อภิธัมมโกวิทะ” (ประกาศนียบัตรผู้สอบผ่านข้อเขียนพระอภิธรรมปิฎก), ตราประทับประจำพระอภิธรรมปิฎก มีลายลักษณ์อักษรจารึกว่า “อภิธัมมโกวิทะ”

นิตยภัตสำหรับภัตตาคารรายเดือน, เงินเดือนสนับสนุนโยมบิดามารดาและบัตรอนุมัติการเดินทาง โดยสาธารณูปโภคพิเศษ (ทั้งรถไฟ, เรือโดยสารและเครื่องบิน) พร้อมผู้ติดตามสามท่านฟรีตลอดชีพ

๓.๒๕ ตำแหน่ง "ธัมมกัณฐาการิกะ"

เมื่อดำรงความเป็นผู้ทรงพระไตรปิฎกครบ ๕ ปีบริบูรณ์ ทางคณะรัฐบาลจะจัดพิธีมอบถวาย ใบตราตั้งตำแหน่งพิเศษที่ "ติปิฎกธระ ธัมมกัณฐาการิกะ", และพัตยศประจำตำแหน่งประดิษฐ์ ด้วยงาช้าง ๑๓ กีบประกอบ, ตำมแกะสลักลายไทยประทับตราประเทศเมียนมาและจารึกอักษรว่า "ติปิฎกธระ ธัมมกัณฐาการิกะ"

เนื่องจากหลักสูตรนี้เป็นหลักสูตรพิเศษแตกต่างจากหลักสูตรอื่น ๆ ในหลาย ๆ ด้านเช่นนี้ ถือได้ว่าเป็นหลักสูตรที่เหนือชั้นที่สุด

๓.๒๖ จุดประสงค์ในการจัดตั้งหลักสูตร

เมื่อทราบจุดประสงค์ของการจัดตั้งหลักสูตรขั้นนี้ ก็จะทราบไปถึงความลึกต้น ง่าย ยากของ หลักสูตร, ความสามารถและคุณค่าอย่างใหญ่หลวงของผู้ที่สามารถสอบผ่านเป็นอย่างดีอีกด้วย หลักสูตรนี้ได้ทำการจัดตั้งขึ้นบนจุดประสงค์ ๓ ประการ คือ

๑. เพื่อเป็นการสรรหาบุคคลผู้มีบุญปัญญาบารมี
๒. เพื่อเป็นการส่งเสริมพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง
๓. เพื่อเป็นการสรรหาติปิฎกธระบุคคล (ผู้ทรงจำพระไตรปิฎก)

๓.๒๗ เส้นทางของอาชาไนยบุคคล

จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าการจัดการสอบพระไตรปิฎกนี้นอกจากจะมีวัตถุประสงค์ที่สูงส่ง ยังเป็นหลักสูตรที่ประกอบไปด้วยคัมภีร์หรือตำราเป็นจำนวนมหาศาลและเนื้อหาที่ต้องทำการศึกษา เรียนรู้ก็มีความลึกซึ้งและยาก จัดเป็นการสอบที่มาราธอนมากที่สุด เป็นหลักสูตรที่ยากสำหรับ สามัญชนทั่วไปที่ประสงค์จะเข้าสอบ (คนธรรมดาไม่กล้าแม้แต่จะคิด)

ผู้ที่สอบผ่านสำเร็จเป็นอาชาไนยบุคคลเช่นนี้ได้เพราะต่างก็ล้วนบริบูรณ์ด้วยมโนเสขยาใจ อันเป็นพลังที่สำคัญยิ่ง ดังนี้คือ

๑. เป็นผู้มี ศรัทธา ความเชื่อมั่นแน่วแน่ในพระรัตนตรัยและในสิ่งที่ตนกระทำอยู่
๒. เป็นผู้มี วิริยะ ความเพียรไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก ไม่คำนึงถึงอุปสรรคต่าง ๆ

เอกสารอ้างอิง

คุณเฉ่งเส่ง : เรียบเรียง, พระมหาไพโรจน์ ญาณกุสโล : แปล. **ติปิฎกธรรม (หรือ) ปิฎกอะชาขานันต์บุคคล**,
กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรโปรดัคส์ จำกัด, ๒๕๕๗.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **อรรถกถาภาษาไทย พระสุตตันตปิฎก อังคุดตรนิกาย**
เอกกนิบาต มโนรตปุรณี ภาค ๑ : พระพุทธโฆษเถระ รจนา, ฉบับมหาจุฬาลงกรณ-
ราชวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

สมเด็จพระพุทธมาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช. **เย็นหิมะ**
ในรอยธรรม, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

